

www.syzetesis.it

FRANCESCO VERDE

ΠΑΙΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΣΟΝ

LUNEDÌ 5 MAGGIO 2008 ORE 19.30 AULA VII

*Eternità e tempo della vita fra gioco e regno
Ancora sul fr. 22 B 52 DK di Eraclito*

GIOVEDÌ 8 MAGGIO 2008 ORE 9.00 AULA XIV

*La continuità e la quantità del tempo
La polemica fra Aristotele e Stratone di Lampsaco*

Il ciclo di due incontri seminari (5-8 maggio) intende interrogarsi su (almeno) due aspetti storico-filosofici che hanno caratterizzato la riflessione sul tempo nel pensiero antico. Nel primo seminario verrà presa in esame l'enigmatica posizione di Eraclito (nonché il contesto sempre interessato del testimone Ippolito) che lega lo *aion* – termine di difficile connotazione concettuale – al regno di un fanciullo che gioca – heideggerianamente – un gioco particolare che diventerà nella *Politeia* platonica immagine della dialettica. Il secondo incontro si occuperà di una probabile “polemica” spesso dimenticata dagli interpreti avvenuta tra le mura del Liceo fra Aristotele e Stratone di Lampsaco di cui abbiamo notizia almeno *in nuce* da Sesto Empirico; l'occasione sarà propizia non solo per descrivere la figura di Stratone e il contesto filosofico genuinamente polemico che interessò l'età ellenistica ma anche per riflettere ancora, seppure brevemente, sui cinque difficili capitoli (10-14) che Aristotele nel libro IV della *Physica* dedica al tempo.

***Eternità e tempo della vita fra gioco e regno
Ancora sul fr. 22 B 52 DK di Eraclito***

1. αἰὼν παῖς ἔστι παίζων, πεσσεύων: παιδὸς ἢ βασιληΐη. 22 B 52 DK
2. Ἡ. μὲν οὖν φησιν εἶναι τὸ πᾶν διαιρετὸν ἀδιαιρετον, γενητὸν ἀγένητον, θνητὸν ἀθάνατον, λόγον αἰῶνα, πατέρα υἰόν, θεὸν δίκαιον: <"οὐκ ἐμοῦ, ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖν σοφὸν ἔστιν ἐν πάντα εἶναι"> ὁ Ἡ. φησι. 22 B 50 DK
3. Φανερόν δὴ πᾶσι <γίνεται> τοὺς <ἀ>νοήτους Νοητοῦ διαδόχους καὶ τῆς αἰρέσεως προστάτας, εἰ καὶ Ἡρακλείτου λέγοις ἂν αὐτοὺς μὴ γεγονέναι ἀκροατάς, ἀλλὰ γε τὰ Νοητῶ δόξαντα αἰρουμένους ἀναφανδὸν ταυτὰ ὁμολογεῖν. λέγουσι γὰρ οὕτως: ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν εἶναι <τὸν> πάντων δημιουργὸν καὶ <τὸν> πατέρα, εὐδοκήσαντα μὲν πεφηνέναι τοῖς ἀρχήθεν δικαίοις, ὄντα <δὲ> ἀόρατον. ὅτε μὲν γὰρ οὐχ ὁράται, ἔστιν ἀόρατος, <ὅτε δὲ ὁράται, ὁρατός: καὶ> ἀχώρητος μὲν ὅτε μὴ χωρεῖσθαι θέλει, χωρητὸς δὲ ὅτε χωρεῖται: οὕτως <δὲ καὶ> κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον <ἔστιν> ἀκράτητος καὶ κρατητὸς, ἀγέν<ν>ητος <καὶ γεννητός>, ἀθάνατος καὶ θνητός. πῶς <οὖν> οὐχ Ἡρακλείτου οἱ τοιοῦτοι δειχθήσονται μαθηταί; μὴ <αὐ>τῇ δὴ τῇ λέξει, <ἰ>δίᾳ <δὲ> φθάσας ἐφιλοσόφησεν ὁ σκοτεινός. Hippol., ref., IX 10 9 1-10 7
4. εὗρε δ' ἄρα μνηστήρας ἀγήνορας: οἱ μὲν ἔπειτα πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων θυμὸν ἔτερπον, ἡμενοὶ ἐν ῥινοῖσι βοῶν, οὗς ἔκτανον αὐτοί. κήρυκες δ' αὐτοῖσι καὶ ὀτρηροὶ θεράποντες οἱ μὲν ἄρ' οἶνον ἕμισγον ἐνὶ κρητήρσι καὶ ὕδωρ, οἱ δ' αὖτε σπόγγοισι πολυτρήτοισι τραπέζας νίζον καὶ πρότιθεν, τοῖ δὲ κρέα πολλὰ δατεῦντο. Hom., Od., I 106-112
5. {ΣΩ.} Ἦκουσα τοίνυν περὶ Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου γενέσθαι τῶν ἐκεῖ παλαιῶν τινα θεῶν, οὗ καὶ τὸ ὄρνειον ἱερὸν ὃ δὴ καλοῦσιν Ἴβιν: αὐτῷ δὲ ὄνομα τῷ δαίμονι εἶναι Θεῦθ. τοῦτον δὴ πρῶτον ἀριθμὸν τε καὶ λογισμὸν εὗρεν καὶ γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν, ἔτι δὲ πεττείας τε καὶ κυβείας, καὶ δὴ καὶ γράμματα. βασιλέως δ' αὖ τότε ὄντος Αἰγύπτου ὄλης Θαμοῦ περὶ τὴν μεγάλην πόλιν τοῦ ἄνω τόπου ἦν οἱ Ἑλληνας Αἰγυπτίας Θήβας καλοῦσι, καὶ τὸν θεὸν Ἄμμωνα, παρὰ τοῦτον ἐλθὼν ὁ Θεῦθ τὰς τέχνας ἐπέδειξεν, καὶ ἔφη δεῖν διαδοθῆναι τοῖς ἄλλοις Αἰγυπτίοις: ὁ δὲ ἤρετο ἦντινα ἐκάστη ἔχοι ὠφελίαν, διεξιόντος δέ, ὅτι καλῶς ἢ μὴ καλῶς δοκοῖ λέγειν, τὸ μὲν ἔψεγεν, τὸ δ' ἐπήνει. Plat., Phaedr., 274c 5-e 1
6. Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Ὡ Σώκρατες, ἔφη, πρὸς μὲν ταυτὰ σοὶ οὐδεὶς ἂν οἶός τ' εἶη ἀντειπεῖν. ἀλλὰ γὰρ τοιόνδε τι πάσχουσιν οἱ ἀκούοντες ἐκάστοτε ἂ νῦν λέγεις: ἡγοῦνται δι' ἀπειρίαν τοῦ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου παρ' ἕκαστον τὸ ἐρώτημα σμικρὸν παραγόμενοι, ἀθροισθέντων τῶν σμικρῶν ἐπὶ τελευτῆς τῶν λόγων μέγα τὸ σφάλμα καὶ ἐναντίον τοῖς πρώτοις ἀναφαίνεσθαι, καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύειν δεινῶν οἱ μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται καὶ οὐκ ἔχουσιν ὅτι φέρωσιν, οὕτω καὶ σφεῖς τελευτῶντες ἀποκλείεσθαι καὶ οὐκ ἔχειν ὅτι λέγωσιν ὑπὸ πεττείας αὐ ταύτης τινὸς ἐτέρας, οὐκ ἐν ψήφοις ἀλλ' ἐν λόγοις: ἐπεὶ τό γε ἀληθὲς οὐδὲν τι

7. τὰ μὲν οὖν ἐργαλεῖα τὰ κυβευτικὰ ἐν τοῖς περὶ τεχνῶν ἔστι προειρημένα, τὸ δὲ πεττεύειν καὶ ἡ πεττεία καὶ τὸ πεσσονομεῖν καὶ ὁ πεττευτής, καὶ ταῦτα μὲν ἐπ' ἐκείνοις προεῖρηται: ἐπεὶ δὲ ψῆφοι μὲν εἰσιν οἱ πεττοί, πέντε δ' ἑκάτερος τῶν παιζόντων εἶχεν ἐπὶ πέντε γραμμῶν, εἰκότως εἴρηται Σοφοκλεῖ καὶ πεσσά πεντέγραμμα καὶ κύβων βολαί. τῶν δὲ πέντε τῶν ἑκατέρωθεν γραμμῶν μέση τις ἦν ἱερὰ καλουμένη γραμμῆ: καὶ ὁ τὸν ἐκεῖθεν κινῶν πεττὸν παροιμίαν "κίνει τὸν ἀφ' ἱερᾶς." ἡ δὲ διὰ πολλῶν ψήφων παιδιὰ πλινθίον ἐστί, χώρας ἐν γραμμαῖς ἔχον διακειμένας: καὶ τὸ μὲν πλινθίον καλεῖται πόλις, τῶν δὲ ψήφων ἑκάστη κύων: διηρημένων δὲ εἰς δύο τῶν ψήφων κατὰ τὰς χώρας, ἡ τέχνη τῆς παιδιᾶς ἐστὶ περιλήψει δύο ψήφων ὁμοχρῶν τὴν ἑτερόχρων ἀνελεῖν: ὅθεν καὶ Κρατίνῳ πέπαικται Πανδιονίδα πόλεως βασιλέως τῆς ἐριβόλακος, οἴσθ' ἦν λέγομεν, καὶ κύνα καὶ πόλιν, ἦν παίζουσιν.
Poll., *onom.*, IX 97 1-99 3
8. {Θη.} πρῶτον μὲν ἤρξω τοῦ λόγου ψευδῶς, ξένε, ζητῶν τύραννον ἐνθάδ': οὐ γὰρ ἄρχεται ἐνός πρὸς ἀνδρὸς ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις. δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει ἐνιαυσίαισιν, οὐχὶ τῷ πλούτῳ διδοῦς τὸ πλεῖστον ἀλλὰ χά' ἐνός ἔχων ἴσον. {Κη.} ἐν μὲν τόδ' ἡμῖν ὡσπερ ἐν πεσσοῖς δίδως κρείσσον: πόλις γὰρ ἦς ἐγὼ πάρεμι' ἀπο ἐνός πρὸς ἀνδρὸς οὐκ ὄχλοι κρατύνεται: οὐδ' ἔστιν αὐτὴν ὅστις ἐκχαυνῶν λόγοις πρὸς κέρδος ἴδιον ἄλλοτ' ἄλλοσε στρέφει, τὸ δ' αὐτίχ' ἠδὺς καὶ διδοῦς πολλὴν χάριν ἐσαῦθις ἔβλαψ', εἶτα διαβολαῖς νέαις κλέψας τὰ πρόσθε σφάλματ' ἐξέδου δίκης. ἄλλως τε πῶς ἂν μὴ διορθέων λόγους ὀρθῶς δύναιτ' ἂν δῆμος εὐθύνειν πόλιν; ὁ γὰρ χρόνος μάθησιν ἀντὶ τοῦ τάχους κρείσσω δίδωσι. γαπόνος δ' ἀνὴρ ἐνός, εἰ καὶ γένοιτο μὴ ἀμαθής, ἔργων ὑπο οὐκ ἂν δύναιτο πρὸς τὰ κοῖν' ἀποβλέπειν. ἡ δὲ νοσῶδες τοῦτο τοῖς ἀμείνοσιν, ὅταν πονηρὸς ἀξίωμ' ἀνὴρ ἔχη γλώσση κατασχῶν δῆμον, οὐδὲν ὦν τὸ πρίν.
Eur., *suppl.*, 403-425
9. ἡ δ' αὐτάρκεια καὶ τέλος καὶ βέλτιστον. ἐκ τούτων οὖν φανερόν ὅτι τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστί, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον, καὶ ὁ ἀπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ τύχην ἦτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος: ὡσπερ καὶ ὁ ὑφ' Ὀμήρου λοιδορηθεὶς "ἀφρήτωρ ἀθέμιστος ἀνέστιος": ἅμα γὰρ φύσει τοιοῦτος καὶ πολέμου ἐπιθυμητής, ἅτε περ ἄζυξ ὦν ὡσπερ ἐν πεττοῖς. Aristot., *pol.*, 1253a 1-7
10. *Ad hunc quadruplicem fontem ordines deriguntur bini, uni transversi, alteri directi, ut in tabula solet in qua latrunculis ludunt. Transversi sunt qui ab recto casu obliqui declinantur, ut albus albi albo; directi sunt qui ab recto casu in rectos declinantur, ut albus alba album; utriusque sunt partibus senis. Transversorum ordinum partes appellantur casus, directorum genera, utrisque inter se implicatis forma.* Varr., *de lin. lat.*, X
11. *Sed vultisne diem sequentem, quem plerique omnes abaco et latrunculis conterunt, nos istis sobriis fabulis a primo lucis in coenae tempus, ipsam quoque coenam non obrutam poculis, non lascivientem ferculis, sed quaestionibus doctis pudicam et mutuis ex lecto relationibus exigamus?* Macr., *sat.*, I V 11

giovedì 8 maggio 2008 ore 9.00 AULA XIV

***La continuità e la quantità del tempo
La polemica fra Aristotele e Stratone di Lampsaco***

1. Λείπεται τοίνυν σκοπεῖν, εἰ δύναται κινεῖσθαι τι, τινῶν μὲν εἰς ἄπειρον τεμνομένων, τινῶν δὲ εἰς ἀμερῆς καταληγόντων. καὶ δὴ οὕτως ἠνέχθησαν οἱ περὶ τὸν Στράτωνα τὸν φυσικόν: τοὺς μὲν γὰρ χρόνους εἰς ἀμερῆς ὑπέλαβον καταλήγειν, τὰ δὲ σώματα καὶ τοὺς τόπους εἰς ἄπειρον τέμνεσθαι, κινεῖσθαι τε τὸ κινούμενον ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ ὅλον ἄθρουν μεριστὸν διάστημα καὶ οὐ κατὰ τὸ πρότερον πρότερον. *Sext. Emp., adv. mathem.*, X 155 (= fr. 82 Wehrli)
2. διόπερ Στράτων ὁ φυσικὸς ἀποστάς τῆσδε τῆς ἐννοίας ἔλεγε χρόνον ὑπάρχειν μέτρον πάσης κινήσεως καὶ μονῆς: παρήκει γὰρ πᾶσι τοῖς κινουμένοις, ὅτε κινεῖται, καὶ πᾶσι τοῖς ἀκινήτοις, ὅτε ἀκινήτίζει, καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ γινόμενα ἐν χρόνῳ γίνεται. *Sext. Emp., adv. mathem.*, X 177 (= fr. 79a Wehrli part.)
3. Ἄριστοτέλης δὲ χρόνον ἔφασκεν εἶναι ἀριθμὸν τοῦ ἐν κινήσει πρώτου καὶ ὑστέρου. εἰ δὲ τοῦτό ἐστιν ὁ χρόνος, συμνημόνευσις τις τοῦ ἐν κινήσει πρώτου καὶ ὑστέρου, τὸ ἡρεμοῦν καὶ ἀκινήτίζον οὐκ ἔσται ἐν χρόνῳ. ἢ εἴπερ ἐστὶν ἐν χρόνῳ τὸ ἀκινήτίζον, ὁ δὲ χρόνος ἐστὶν ἀριθμὸς τοῦ ἐν κινήσει πρώτου καὶ ὑστέρου, ἔσται τὸ ἐν χρόνῳ ἡρεμοῦν καὶ κινούμενον: ὅπερ ἀδύνατον. *Sext. Emp., adv. mathem.*, X 176
4. καὶ τοῦτο δὲ ἀπορεῖ (*scil.* Στράτων): τί μᾶλλον ἐστὶν ὁ χρόνος ἀριθμὸς τοῦ ἐν κινήσει προτέρου καὶ ὑστέρου ἢ τοῦ ἐν ἡρεμίᾳ; καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ ὁμοίως ἐστὶ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. *Simpl., coroll. de temp. in Aristot. phys.*, 789 15 Diels (= fr. 77 Wehrli)
5. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ὁ χρόνος μέτρον κινήσεως καὶ τοῦ κινεῖσθαι, μετρεῖ δ' οὗτος τὴν κίνησιν τῷ ὀρίσαι τινὰ κίνησιν ἢ καταμετρήσει τὴν ὅλην (ὥσπερ καὶ τὸ μήκος ὁ πῆχυς τῷ ὀρίσαι τι μέγεθος ὃ ἀναμετρήσει τὸ ὅλον), καὶ ἔστιν τῇ κινήσει τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι τὸ μετρεῖσθαι τῷ χρόνῳ καὶ αὐτὴν καὶ τὸ εἶναι αὐτῆς (ἅμα γὰρ τὴν κίνησιν καὶ τὸ εἶναι τῆς κινήσεως μετρεῖ, καὶ τοῦτ' ἐστὶν αὐτῇ τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι, τὸ μετρεῖσθαι αὐτῆς τὸ εἶναι), δῆλον ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτ' ἔστι τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι, τὸ μετρεῖσθαι αὐτῶν τὸ εἶναι ὑπὸ τοῦ χρόνου. *Aristot., phys.*, IV 12 221a 1-9
6. <Ἀντιφῶν> καὶ <Κριτόλαος> νόημα ἢ μέτρον τὸν χρόνον, οὐχ ὑπόστασιν. *Aet., plac.*, I 22 6 (318 22-23 Diels = 87 B 9 Diels-Kranz)
7. ῥητέον οὖν τοὺς ὑπὸ τούτων ταραττομένους δι' ἄγνοιαν οἶεσθαι τὸν χρόνον "μέτρον εἶναι κινήσεως καὶ ἀριθμὸν κατὰ <τὸ> πρότερον καὶ ὕστερον" ὡς Ἄριστοτέλης εἶπεν, ἢ "τὸ ἐν κινήσει ποσόν" ὡς Σπεύσιππος, ἢ "διάστημα κινήσεως" ἄλλο δ' οὐδὲν ὡς ἐνιοὶ τῶν Στωικῶν. *Plut., quaest. plat.*, 1007a-b (= fr. 53 Lang = fr. 93 Isnardi Parente)
8. <Ξενοκράτης> μέτρον τῶν γενητῶν καὶ κινήσιν ἀίδιον. *Aet., plac.*, I 22 2 (318 13-14 Diels = fr. 40 Heinze = fr. 159 Isnardi Parente)

9. καὶ φαντασί-]/[α τίς ἐστὶν ὁ χρόνος/[κινῆσεως πάσης κα-/[τα]μετρητικῆ. Epicur., *PHerc.* 1413, 9 I 1-4 (= 37 31 Arrighetti)
10. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ὁ χρόνος μέτρον κινήσεως, ἔσται καὶ ἡρεμίας μέτρον [κατὰ συμβεβηκός]: πᾶσα γὰρ ἡρεμία ἐν χρόνῳ. οὐ γὰρ ὥσπερ τὸ ἐν κινήσει ὄν ἀνάγκη κινεῖσθαι, οὕτω καὶ τὸ ἐν χρόνῳ: οὐ γὰρ κίνησις ὁ χρόνος, ἀλλ' ἀριθμὸς κινήσεως, ἐν ἀριθμῷ δὲ κινήσεως ἐνδέχεται εἶναι καὶ τὸ ἡρεμοῦν. οὐ γὰρ πᾶν τὸ ἀκίνητον ἡρεμεῖ, ἀλλὰ τὸ ἐστερημένον κινήσεως πεφυκὸς δὲ κινεῖσθαι, καθάπερ εἴρηται ἐν τοῖς πρότερον. τὸ δ' εἶναι ἐν ἀριθμῷ ἐστὶν τὸ εἶναι τινα ἀριθμὸν τοῦ πράγματος, καὶ μετρεῖσθαι τὸ εἶναι αὐτοῦ τῷ ἀριθμῷ ἐν ᾧ ἐστὶν, ὥστ' εἰ ἐν χρόνῳ, ὑπὸ χρόνου. μετρήσει δ' ὁ χρόνος τὸ κινούμενον καὶ τὸ ἡρεμοῦν, ἢ τὸ μὲν κινούμενον τὸ δὲ ἡρεμοῦν: τὴν γὰρ κίνησιν αὐτῶν μετρήσει καὶ τὴν ἡρεμίαν, πόση τις. ὥστε τὸ κινούμενον οὐχ ἀπλῶς ἔσται μετρητὸν ὑπὸ χρόνου, ἢ ποσὸν τί ἐστὶν, ἀλλ' ἢ ἡ κίνησις αὐτοῦ ποσῆ. ὥστε ὅσα μήτε κινεῖται μήτ' ἡρεμεῖ, οὐκ ἔστιν ἐν χρόνῳ: τὸ μὲν γὰρ ἐν χρόνῳ εἶναι τὸ μετρεῖσθαι ἔστι χρόνῳ, ὁ δὲ χρόνος κινήσεως καὶ ἡρεμίας μέτρον. Aristot., *phys.*, IV 12 221b 7-23
11. Ὡδε μὲν οὗτοι: Πλάτων δὲ ἔλεγεν, ὡς δὲ τινες Ἀριστοτέλης, χρόνον εἶναι ἀριθμὸν τοῦ ἐν κινήσει προτέρου καὶ ὑστέρου, Στράτων δὲ ὁ φυσικός, ὡς δ' ἄλλοι Ἀριστοτέλης, μέτρον κινήσεως καὶ μονῆς. Sext. Emp., *adv. mathem.*, X 228
12. ὁ μέντοι Λαμψακηνὸς Στράτων αἰτιασάμενος τὸν ὑπ' Ἀριστοτέλους τε καὶ τῶν Ἀριστοτέλους ἐταίρων ἀποδοθέντα τοῦ χρόνου ὀρισμὸν αὐτὸς καίτοι Θεοφράστου μαθητῆς ὢν τοῦ πάντα σχεδὸν ἀκολουθήσαντος τῷ Ἀριστοτέλει καινοτέραν ἐβάδισεν ὁδόν. ἀριθμὸν μὲν γὰρ κινήσεως εἶναι τὸν χρόνον οὐκ ἀποδέχεται, διότι ὁ μὲν ἀριθμὸς διωρισμένον ποσόν, ἢ δὲ κίνησις καὶ ὁ χρόνος συνεχῆς, τὸ δὲ συνεχές οὐκ ἀριθμητόν. εἰ δέ, ὅτι ἄλλο καὶ ἄλλο τὸ μέρος τῆς κινήσεως καὶ τούτων τὸ μὲν πρότερον τὸ δὲ ὑστερον, κατὰ τοῦτο ἔστι τις τῆς κινήσεως ἀριθμὸς, οὕτω γε ἂν καὶ τὸ μήκος ἀριθμητόν εἴη (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ποσὸν ἄλλο καὶ ἄλλο ἐστί) καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ συνέχειαν γινομένων καὶ τὸ μὲν πρότερον τὸ δὲ ὑστερον, ὥστε καὶ τοῦ χρόνου εἴη ἂν χρόνου χρόνος: ἔτι δὲ ἀριθμοῦ μὲν οὐκ ἔστι γένεσις καὶ φθορά, κἂν τὰ ἀριθμητὰ φθείρηται, ὁ δὲ χρόνος καὶ γίνεται καὶ φθείρεται συνεχῶς. καὶ τοῦ μὲν ἀριθμοῦ ἀναγκαῖον εἶναι πάντα τὰ μέρη (μὴ γὰρ οὐσῶν τῶν τριῶν μονάδων οὐδ' ἂν ἢ τριάς εἴη), τοῦ δὲ χρόνου ἀδύνατον. ἔσται γὰρ ὁ πρότερος χρόνος καὶ ὁ ὑστερος ἅμα. ἔτι τὸ αὐτὸ ἔσται μονὰς καὶ νῦν, εἴπερ ὁ χρόνος ἀριθμὸς. ὁ μὲν γὰρ χρόνος ἐκ τῶν νῦν σύνθετος, ὁ δὲ ἀριθμὸς ἐκ μονάδων. Simpl., *coroll. de temp. in Aristot. phys.*, 788, 36 Diels (= fr. 75 Wehrli = *Theophrastus of Eresus* fr. 151B Fortenbaugh)
13. πρὸς δὲ τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι λεγόμενον καλῶς ἐνίστασθαι δοκεῖ (*scil.* Στράτων) : εἰ γὰρ τοῦτό ἐστι, φησί, τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ χρόνου περιέχεσθαι, οὐθὲν ἂν δῆλον ὅτι τῶν αἰδίων ἐν χρόνῳ εἴη. Simpl., *coroll. de temp. in Aristot. phys.*, 789, 25 Diels (= fr. 80 Wehrli)
14. Τοῦ δὲ ποσοῦ τὸ μὲν ἔστι διωρισμένον, τὸ δὲ συνεχές: καὶ τὸ μὲν ἐκ θέσιν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα τῶν ἐν αὐτοῖς μορίων συνέστηκε, τὸ δὲ οὐκ ἐξ ἐχόντων θέσιν. ἔστι δὲ διωρισμένον μὲν οἶον ἀριθμὸς καὶ λόγος, συνεχές δὲ γραμμῆ, ἐπιφάνεια, σῶμα, ἔτι δὲ παρὰ ταῦτα χρόνος καὶ τόπος. Aristot., *categ.*, 4b 20-25

15. καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἀντειπὼν πρὸς τὴν Ἀριστοτέλους ἀπόδοσιν ὁ Στράτων αὐτὸς τὸν χρόνον τὸ ἐν ταῖς πράξεσι ποσὸν εἶναι τίθεται: πολλὸν γάρ, φησί, χρόνον φαμέν ἀποδημεῖν καὶ πλεῖν καὶ στρατεύεσθαι καὶ πολεμεῖν καὶ ὀλίγον χρόνον, ὁμοίως δὲ καθῆσθαι καὶ καθεῦδειν καὶ μηδὲν πράττειν καὶ πολὺν χρόνον φαμέν καὶ ὀλίγον. ὧν μὲν ἔστι τὸ ποσὸν πολὺ, πολὺν χρόνον, ὧν δὲ ὀλίγον, ὀλίγον. χρόνος γὰρ τὸ ἐν ἐκάστοις τούτων ποσόν. διὸ καὶ φασιν οἱ μὲν βραδέως ἦκειν οἱ δὲ ταχέως τὸν αὐτόν, ὡς ἂν ἐκάστοις φαίνεται τὸ ἐν τούτοις ποσόν. ταχὺ μὲν γὰρ εἶναί φαμεν, ἐν ᾧ τὸ μὲν ποσὸν ἀφ' οὗ ἤρξατο καὶ εἰς ὃ ἐπαύσατο ὀλίγον, τὸ δὲ γεγονὸς ἐν αὐτῷ πολὺ: τὸ βραδὺ δὲ τοῦναντίον, ὅταν ἦ τὸ μὲν ποσὸν ἐν αὐτῷ πολὺ, τὸ δὲ πεπραγμένον ὀλίγον. διὸ, φησίν, οὐκ ἔστιν ἐν ἡρεμίᾳ τὸ ταχὺ καὶ τὸ βραδύ: πᾶσα γὰρ ἴση ἔστι τῷ ἑαυτῆς ποσῷ καὶ οὔτε ἐν ὀλίγῳ τῷ ποσῷ πολλὴ οὔτε ἐν πολλῷ βραχεῖα. διὰ τοῦτο δέ, φησί, καὶ πλείω μὲν εἶναι καὶ ἐλάττω χρόνον λέγομεν, θάττω δὲ καὶ βραδύτερον χρόνον οὐ λέγομεν. πράξις μὲν γὰρ καὶ κίνησις ἔστι θάττων καὶ βραδυτέρα, τὸ δὲ ποσὸν τὸ ἐν ᾧ ἢ πράξις οὐκ ἔστι θάττων καὶ βραδύτερον, ἀλλὰ πλέον καὶ ἔλαττον ὥσπερ καὶ χρόνος. ἡμέρα δὲ καὶ νύξ, φησί, καὶ μῆν καὶ ἐνιαυτὸς οὐκ ἔστι χρόνος οὐδὲ χρόνου μέρη, ἀλλὰ τὰ μὲν ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ σκίασις, τὰ δὲ ἡ τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου περίοδος, ἀλλὰ χρόνος ἔστι τὸ ποσὸν ἐν ᾧ ταῦτα. *Simpl., coroll. de temp. in Aristot. phys.*, 789, 33 Diels (= fr. 76 Wehrli)
16. διὰ τοῦτο δέ, φησί (*scil.* Στράτων), πάντα ἐν χρόνῳ εἶναι φαμεν, ὅτι πᾶσι τὸ ποσὸν ἀκολουθεῖ καὶ τοῖς γινομένοις καὶ οὔσι. πολλὰ δὲ κατὰ τὸ ἐναντίον λέγομεν: τὴν γὰρ πόλιν ἐν ταραχῇ εἶναι καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν φόβῳ καὶ ἡδονῇ, ὅτι ταῦτα ἐν ἐκείνοις. *Simpl., coroll. de temp. in Aristot. phys.*, 790, 22 Diels (= fr. 81 Wehrli)
17. οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν, εἰ τὸ ἀριθμούμενον τῆς κινήσεως χρόνον εἰπόντες ἐν τῷ ὀρισμῷ τὸν ἀριθμὸν μετελάβομεν: λέγεται γὰρ καὶ τὸ ἀριθμούμενον ἀριθμὸς, ὡς καὶ τὸ μετρούμενον μέτρον: διχῶς γὰρ καὶ τὸ μέτρον, ᾧ μετροῦμεν, οἶον ἢ χοῖνιξ ἢ ξυλίνη καὶ ὁ χοεὺς ὁ κεράμειος, καὶ τὸ μετρούμενον ἀπ' αὐτῶν, ὁ σίτος ὁ ἐν τῇ χοίνικι καὶ ὁ οἶνος ὁ ἐν τῷ χοῖ: ἐσθίομεν γὰρ χοίνικα οὐ τὴν ξυλίνην καὶ χόα πίνομεν οὐ τὸν χαλκοῦν. οὕτως δὲ καὶ ἀριθμὸς οὐχ ὁ ἐκ τῶν μονάδων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμούμενος: ἐκεῖνος μὲν γὰρ διωρισμένος καὶ οὐ συνεχῆς καὶ οὐδ' ἂν τὴν οὐσίαν ἐσήμαινεν ἡμῖν τοῦ χρόνου, ἀλλὰ μάλλον ἔργον καὶ τι ἐποίει, τὸ δὲ ἀριθμούμενον οὐδὲν κωλύει καὶ συνεχῆς εἶναι, ὡς τὸ ἐνδεκάπηχυ δόρυ. *Themist., in Aristot. phys. paraph.*, V 2 148, 23-149, 3